

TIC BRNO

Adolf Loos v Brně

Adolf Loos

10. 12. 1870, BRNO —
23. 8. 1933, KALKSBURG

Adolf Loos se narodil v prosinci roku 1870 v Brně do rodiny kameníka a sochaře. Byl zrovna excelentní student – gymnazijní léta strávil v Brně, Jihlavě, Liberci a v Melku, maturitu složil na Německé státní průmyslové škole v Brně. Svá architektonická studia, která započal na vídeňské Akademii užitých umění a pokračoval v nich na univerzitě v Drážďanech (1889–1890 a 1893), nikdy nedokončil. Nová poznání mu přinesla jeho cesta do Spojených států, kde vystřídal řadu zaměstnání a seznámil se se zdejšími architektonickým děním. Nejvíce byl zaujat myšlenkami Louise H. Sullivana, které ho přivedly k úvahám o ornamentu, jež později rozvinul ve své vlastní tvorbě a teorii, především v radikální stati *Ornament a zločin* (1908).

V roce 1896 se usadil ve Vídni, kde byl nejprve zaměstnán v ateliéru architekta a urbanisty Carla Mayredera, ale hned v následujícím roce si založil vlastní projekční kancelář. Loos patřil mezi vídeňské intelektuály, a právě polemiky s nimi třibily jeho sarkastický pohled na tehdejší kulturu všeobecně, nejen na architekturu. Jeho texty, publikované řadou tehdejších periodik, byly především ostrou kritikou secese a vídeňského měšťáckého vkusu. Tato kritika se pak často obracela proti němu, nejvíce po dostavbě obchodního domu firmy Goldman & Salatsch (1910) na Michalském náměstí, který se stal předmětem mnoha karikatur. Obyvatele Vídne provokoval také Loosův nonkonformní životní styl. Jeho radikální přístup k architektuře si však našel i své příznivce, a to jak ve Vídni, tak i v Plzni či

jeho rodném Brně. Ačkoli Loos sám svá studia nedokončil, založil si ve Vídni roku 1912 vlastní architektonickou školu, kterou navštěvovali mimo jiné Paul Engelmann, Heinrich Kulka, Richard Neutra, R. M. Schindler a další.

Na počátku dvacátých let byl Loos jmenován vedoucím architektem bytové výstavby města Vídne, což ho přivedlo k návrhům funkčního úsporného rodinného bydlení doplněného o terasovité zahrady (Heubergsiedlung, 1921), od nichž dospěl až k experimentálnímu terasovým domům (Grandhotel Babylon, 1923). V roce a 1924 se na čas vrátil do svého rodného města, kde přednášel, scházel se s místní aktivní architektonickou obcí (Wiesnerem, Fuchsem a dalšími) a psal do časopisu *Bytová kultura*, vedeného jeho přítelem a pozdějším propagátorem Loosova díla Bohumilem Markalousem. Začal také spolupracovat s Janem Vaňkem a UP závody, o jejichž odbytu se staral později i v Paříži. Léta 1924–1928, která strávil ve francouzské metropoli, Loosovi přinesla množství významných setkání se světově proslulými architekty v čele s Le Corbusierem, ale podstatně méně zakázek. Realizoval zde jen jednu stavbu – dům s ateliérem pro dadaistu Tristana Tzaru. Většího úspěchu na tomto poli zaznamenal v závěru dvacátých let v Československu: v Plzni se svými spolupracovníky navrhl řadu interiérů (a navázal tak na své zdejší působení z konce desátých let), v Praze realizoval společně s Karlem Lhotou Müllerovu vilu, v Náchodě pak obytnou kolonii řadových domů pro zaměstnance továrníka Mollera, pro nějž ve Vídni navrhl vilu. Jeho myšlenky tehdy u tuzemských architektů a teoretiků získaly značný ohlas (V. V. Štech, Oldřich Starý, Karel Teige); jeho dílo nejvíce

podporoval Bohumil Markalous, který publikoval výběr Loosových statí *Řeči do prázdna*.

U příležitosti Loosových šedesátých narozenin vyšla v československých odborných periodikách řada oslavných studií, ve Vídni byla uspořádána výstava jeho celoživotního díla a vůdčí osobnosti evropského kulturního života (James Joyce, Valéry Lerbaud, Karl Kraus, Heinrich Mann, Arnold Schönberg a další) volaly po založení architektonické školy, jež by nesla jeho jméno. Od československého státu se mu dostalo také finanční pocty a čestného důchodu, jenž byl pro architekta zápasícího celý život s financemi a žijícího často z podpory svých přátel mimořádně důležitý. V posledních letech svého života Loos se svou třetí ženou Claire, pocházející z Plzně, často cestoval nejen za svými zákazníky, ale později především po lázeňských areálech, kde si léčil své podlomené zdraví.

Adolf Loos zemřel v srpnu 1933 v sanatoriu v Kalksburgu u Vídne. V tomto městě byl také původně pohřben. O rok později bylo jeho tělo přeneseno na vídeňský centrální hřbitov, kde bylo místo jeho posledního odpočinku osazeno náhrobkem zhotoveným podle jeho vlastního návrhu. Náhrobek byl podle Loose vedle pomníku jedinou architekturou, kterou lze označit za umění – např. dům pro Tristana. Názor, že architektura není umění, od Loose převzala celá generace funkcionalistů. Podobně jako jim, záleželo i Loosovi na funkčním rozvrhu prostoru – jeho koncept tzv. Raumplanu nicméně spočíval v uspořádání jednotlivých prostorů v různých výškových úrovních. V celé řadě dalších témat se názory Loose a funkcionalistických architektů lišily

ještě výrazněji – Adolf Loos až do konce svého života zůstal formálním puristou, uznávajícím architektonickou tradici, vyznávajícím symetrii a obdivujícím přírodní ornament materiálu.

ADOLF LOOS 150 A BRNO

„Jaké stopy zanechal světoobčan Adolf Loos v moravské metropoli? Dají se rychle spočítat: narození, školní docházka a několik málo staveb. Podstatnější se mi ovšem zdá otázka, jaké stopy zanechalo Brno v myšlení a jednání Adolfa Loose. O to totiž jde.“ Věta historika umění Markuse Kristana, publikovaná v knize *Brněnské stopy Adolfa Loose*, výstižně shrnuje to podstatné, co se o vztahu světoznámého architekta k rodnému městu dá říci. Kromě interiéru Baueroва záměčku jinou jeho realizaci v Brně a okolí navštívit nelze, ale Loosův význam pro vývoj moderní architektury je natolik zásadní, že rozhodně stojí za to si jeho „brněnské stopy“ připomínat.

Rozhodující vliv na jeho tvorbu mělo určitě dětství strávené v kamenické dílně, kde začalo jeho celoživotní okouzlení ušlechtilým materiálem, zejména mramorem. Loosův otec, Adolf Loos st., byl zručným sochařem a kameníkem, majitelem prosperující firmy, jejíž chod převzala po jeho předčasné smrti manželka. Její vztah se synem byl ovšem velmi nešťastný, komplikovaný Loosovým studijními neúspěchy a neochotou podřídit se přísné matce. Vysvobozením byla cesta do Ameriky, kde získal pracovní zkušenosti i zásadní inspirace pro později formulované myšlenky. Za nejvýznamnější lze označit stať *Ornament a zločin* (1908), považovanou za základní manifest puristické architektury.

Brněnský architektonický manuál (BAM): Průvodce architekturou 1918–1989

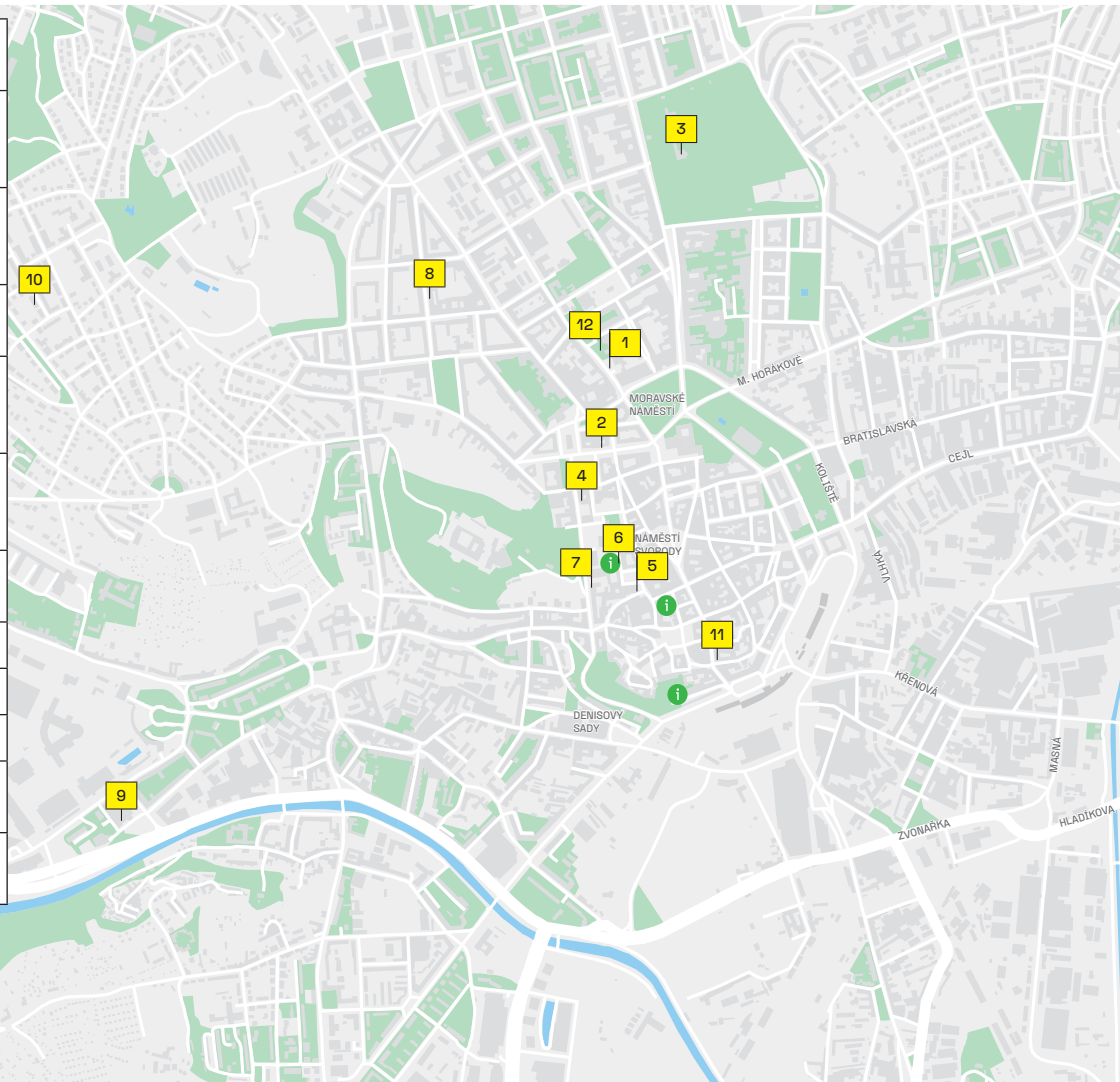
Brněnský architektonický manuál (BAM) je projekt zaměřený na popularizaci architektury a její prezentaci v ulicích města. Na internetových stránkách je pro odborníky i laiky zpřístupněna databáze architektonických objektů. V podobě krátkých textů a audionahrávek ke stažení je zde zachycena stručná historie staveb, okolností jejich vzniku, životní osudy majitelů a majitelů, stejně jako architektů a architektů. K získání informací slouží značení na chodníku, které obsahuje kód stavby a webové stránky.

Tak lze jednoduše, pomocí chytrých telefonů, získat informace o objektu nebo si poslechnout jeho příběh přímo v ulicích Brna. Procházkou městem mají i tištěnou podobu v mapové brožůře a knižním průvodci. Dosud bylo komplexně zpracováno období mezi světovými válkami. Nyní je v procesu realizace éra poválečná, tedy doba tzv. státního socialismu ukončená sametovou revolucí v roce 1989.

www.bam.brno.cz

1	Sochařský ateliér Adolfa Loose st. / Rodný dům Adolfa Loose
2	Adolf Loos st. Sochařská výzdoba Zemského domu / dnes Ústavní soud
3	Franz Melnitzky a Adolf Loos st. Kašna se sousoším tří rybařících chlapců v Lužánkách
4	Besední dům / dnes Filharmonie Brno
5	Druhé německé c. k. státní gymnasium v Brně / dnes Magistrát města Brna
6	Císařsko-královská vyšší německá státní průmyslová škola v Brně / dnes Magistrát města Brna
7	Uměleckoprůmyslové muzeum v Brně
8	Dům Karla Herolda
9	Bauerův zámček
10	Nerealizovaný „dům na střeše“
11	Spojené uměleckoprůmyslové závody a Bytová kultura
12	Pomník A. Loosovi (bude realizován)

SOCHAŘSKÝ ATELIER ADOLFA LOOSE ST. /
RODNÝ DŮM ADOLFA LOOSE
KOUNICOVA 20–22

Na místě dnešního hotelu Continental, ne-
daleko bývalého městského hřbitova (dnes
Tyršův sad), stávala kamenosochařská díl-
na Adolfa Loose staršího. Zde se 10. pro-
since 1870 narodil manželům Adolfu a Marii
Loosovým syn, pokřtěný v nedalekém kos-
tele sv. Tomáše, po otci také Adolf. Loosova
firma měla filiálky a sklady pomníků také

v Břeclavi, Třebíči a vlastnila mramorový
lom v Nedvědicí pod hradem Pernštejnem.
Místo Loosova narození připomíná u vstupu
do hotelu Continental pamětní deska, která
zde byla instalována současně s dostavbou
hotelu v roce 1964. Proti ní z terénu vy-
stupují kamenné bloky z někdejší Loosovy
kamenické dílny. O tuto připomínku rodné-
ho domu slavného architekta se zasloužili
historik umění Zdeněk Kudělka, architekti
Zdeněk Říhák a Bohuslav Fuchs a sochař
Jiří Marek.

FRANZ MELNITZKY A ADOLF LOOS ST.
KAŠNA SE SOUSOŠÍM TŘÍ RYBAŘIČÍCH
CHLAPCŮ V LUŽÁNKÁCH
PARK LUŽÁNKY, LIDICKÁ UL.

Na místě původní užité a okrasné zahra-
dy jezuitského řádu, zrušeného císařem
Josefem II., byl v roce 1786 založen nejstarší
(první veřejný) městský park v českých ze-
mích. Jeho původně francouzská zahradnic-
ká úprava byla v souladu s módními trendy
ve 30. letech 19. století změněna na anglický
přírodní park. V letech 1853–1855 zde byla

DRUHÉ NĚMECKÉ C. K. STÁTNÍ GYMNASIUM
V BRNĚ / DNES MAGISTRÁT MĚSTA BRNA
DOMINIKÁNSKÉ NÁMĚSTÍ 1

V letech 1871–1883 sídlilo Zweites deutsches
k.k. Staatsgymnasium v budově Starého
zemského domu, dnešní Nové radnice. Je-
den školní rok výuky v letech 1880–1881 zde
absolvoval také Adolf Loos. Jeho studijní
„úspěchy“ lze vyčíst z dodnes dochovaných
vysvědčení na jihlavském gymnáziu, kam
po roce stráveném v Brně přešel. „Chování

siце odpovídající, ale pile však nerovnoměr-
ná, úprava písemných prací velmi nedbalá.
Latina, čeština, němčina a matematika ne-
dostatečné, pouze přírodopis dostatečný a
tělocvik chvalitebný.“

ADOLF LOOS ST.
SOCHAŘSKÁ VÝZDOBA ZEMSKÉHO DOMU /
DNES ÚSTAVNÍ SOUD
JOŠTOVA 8

V letech 1875–1878 spolupracoval Adolf
Loos st. společně se sochařem Janem
Tomolou na prestižní zakázce – sochařské
figurální výzdobě atik Zemského domu. Vý-
stavbu jediné parlamentní budovy se sně-
movním sálem, která se nacházela na br-
něnské okružní třídě, realizovala stavitelská

firma Josefa Arnolda podle projektu vídeň-
ských architektů Antona Heffta a Roberta
Raschky. Pro Adolfa Loose st. se jednalo
zřejmě o jeho poslední velkou zakázku, ne-
boť v březnu 1879, ve věku padesáti let,
umírá.

BESEDNÍ DŮM / DNES FILHARMONIE BRNO
KOMENSKÉHO NÁM. 534/8

Česká brněnská kulturní obec prahla ke
konci 19. století po zřízení vlastního repre-
zentativního společenského objektu. Pro
tento úkol vybrala jednoho z architektů
vídeňské okružní třídy Theophila Hansena.
Podle jeho návrhu byl v letech 1870–1873 re-
alizován novorenesanční palác s mohutnou
zdobnou atikou s balustrádou a sochařskou
výzdobou. Na výzdobě hlavního koncert-
ního sálu se sochařsky podílel Adolf Loos

st. Svůj obdiv k této budově pak vyjádřil
jeho syn ve svém článku O šetrnosti, pub-
likovaném v časopise Bytová kultura v roce
1924–1925: „Kdykoli jsem byl v Brně a podíval
se na Německý dům a českou Besedu, cha-
rakter obou těchto staveb ihned mi řekl, jak
to jednou musí s Brnem dopadnout. To je
přece jasné! Dal bych ty dva obrázky vedle
sebe někde reprodukovat. Ale co jsem viděl
nedávno v Praze, myslím, že čeští architek-
ti jdou do forem brněnského německého
domu. To je špatné znamení.“

CÍSAŘSKO-KRÁLOVSKÁ VYŠŠÍ NĚMECKÁ
STÁTNÍ PRŮMYSL OVÁ ŠKOLA V BRNĚ /
DNES MAGISTRÁT MĚSTA BRNA
HUSOVA 12

K. K. deutsche höhere Staatsgewerbeschule
v Brně založil na základě ohlasu vídeňské
Světové výstavy, konané v roce 1873, žák
německého architekta Gottfrieda Sempe-
ra, Eduard Wilda, jenž se stal také prvním
ředitelem školy. Škola tehdy sídlila na nově
budované brněnské okružní třídě, dnešní

Husově ulici 12, kde v roce 1889 Adolf Loos
složil maturitní zkoušku. V té době, v letech
1888–1891, byla v dnešní Kudelově ulici č. 8.
budována podle návrhu architektů a pe-
dagogů školy Wilhelma Dwofaka a Aloise
Prastorfera nová školní budova, vyzdobe-
ná štuky sochaře Heinricha Legera. Mezi
významné absolventy školy patřili např. poz-
dější slavní architekti jako Leopold Bauer
(1891), Hubert Gessner (1889), Josef Hof-
mann (1891), Ernst Wiesner (1909) a další.

UMĚLECKOPRŮMYSL OVÉ MUZEUM V BRNĚ
HUSOVA 14

Klub architektů v Praze a Spojené umělecko-
průmyslové závody Jana Vaňka v Brně spo-
luniciovaly cyklus přednášek významných
avantgardních tuzemských i zahraničních
architektů, které probíhaly od listopadu
1924 do února 1925 v Brně a v Praze. Ty br-
něnské pořádal prorektorát profesorského
sboru Vysokého učení technického v před-
náškovém sále Uměleckoprůmyslového

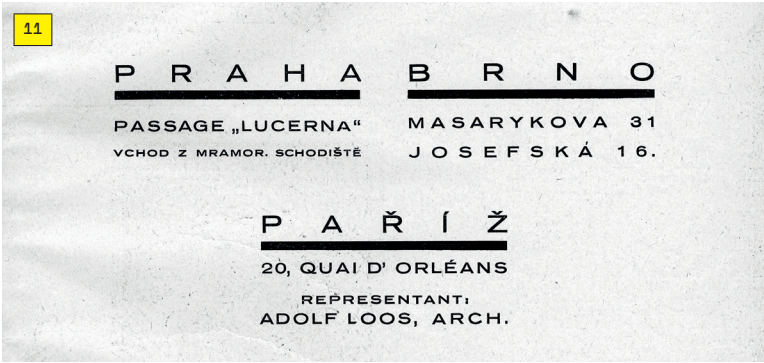
muzea. Reprezentativní muzeální budovu
na brněnské okružní třídě navrhl v roce
1884 ředitel muzea, architekt Johan Georg
Schön, v historizujícím stylu odkazujícím
na florentskou renesanci. 30. ledna 1925
zde přednesl svou přednášku O ekonomii
v architektuře také Adolf Loos. Jeho před-
náška a příspěvky dalších slavných architek-
tů, Waltera Gropia, ředitele školy Bauhaus
a J. J. Pietera Ouda, ovlivnily celou řadu
mladých brněnských architektů.

BAUERŮV ZÁMEČEK
VÝSTAVIŠTĚ 1

Zámček byl postaven na začátku 19. sto-
letí a tvořil součást areálu starobrněnského
cukrovaru velkopodnikatele Mořice Bauera.
Od roku 1911 spravoval rodinné podniky jeho
vnuk Viktor rytíř von Bauer. Za jeho půso-
bení byly pozemky v brněnských Pisárkách
nuceně vykoupeny pro stavbu výstaviště.
Dvoupodlažní zámček se ocitl v jihozápadní
části areálu a jeho klasicistní fasáda je orien-
tována k původní příjezdové komunikaci se

stromořadím z ulice Hlinky. Cestovatel, práv-
ník a nadšený antropolog Viktor Bauer se po-
hyboval v okruhu vídeňských modernistů, kde
se seznámil i s architektem Adolfem Loosem.
Kolem roku 1922 ho oslovil s požadavkem
na vybavení brněnského sídla. Jeho jídelna
obložená mramorem typu cipollino a zdobená
figurálním štukem (dochováno je i částečné
vybavení ložnice) je jediným veřejně přístup-
ným dílem architekta v jeho rodném městě,
ačkoli dnes již víme, že Adolf Loos pro Viktora
Bauera navrhl architektonické řešení celého
interiéru zámčku.

SPOJENÉ UMĚLECKOPRŮMYSL OVÉ
ZÁVODY A BYTOVÁ KULTURA
MASARYKOVA 31

V roce 1923 Adolf Loos zajížděl do Brna pra-
videlněji. Architekti Jan Vaněk, Ernst Wie-
sner a historik umění Bohuslav Markalous jej
přivzali do redakční rady časopisu Bytová
kultura. Jednalo se o měsíčník, jenž měl
i svoji německou verzi Die Wohnungskul-
tur, jehož vydávání bylo zastaveno po
jednom ročníku (znovu pak ve 30. letech
obnoveno v Praze), přesto měl tento

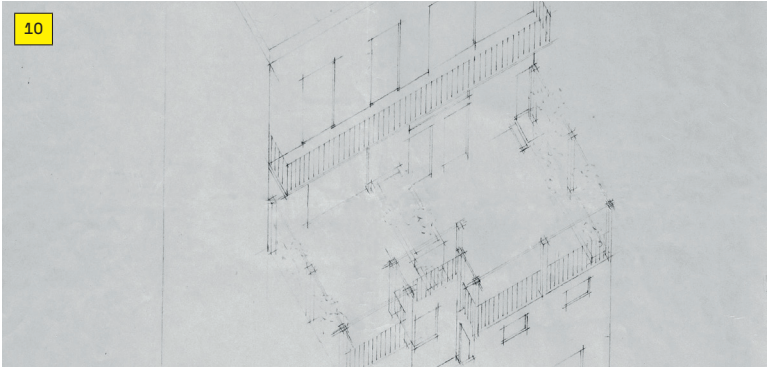
odborný časopis zaměřený na moderní
design a architekturu veliký význam nejen
v brněnských kulturních kruzích. Tehdejší
ředitel Spojených uměleckoprůmyslových
závodů Jan Vaněk angažoval Adolfa Lo-
ose jako zástupce firmy v Paříži. Vaňkův
obdiv k Loosově dílu je patrný nejen na
návrzích nábytku, ale i v návrhu souboru
rodinných domů v Alešově ulici č. 34–40.
Koncepte těchto „domů s jednou zdí“ je
inspirována řešením Loosových domů na ví-
deňském sídlišti Friedensstadt z roku 1921.

DŮM KARLA HEROLDA
JIRÁSKOVA 26

Stavitelé Heinrich Schmidt a Gottlob Alber
v letech 1888–1889 projektovali i realizovali
výstavbu hned patnácti rodinných jednopá-
trových vil s předzahrádkami v ulici Tivoli, ny-
nější Jiráskově. Po dokončení domy prodávali
do soukromého vlastnictví, včetně domu s č.
p. 26. Dům postupně měnil majitele, v roce
1910 jej zakoupil textilní továrník Karel Herold,
který si dům pro své potřeby nechal upravit

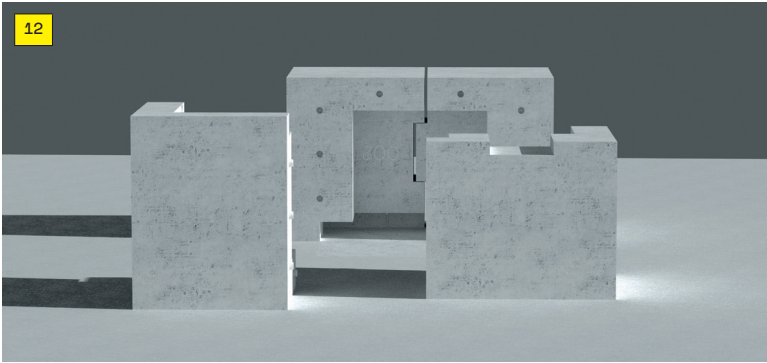
a vybudovat v původní třítraktové dispozici
s bočním schodištěm ještě další, tzv. zahrad-
ní pokoj se samostatným vnějším vstupem.
Návrh nového pokoje a úpravy dalšího zaří-
zení pro Karla Herolda navrhl pravděpodobně
Adolf Loos – pozdější korespondence a svě-
dectví Loosova žáka, architekta Roberta Hla-
watsche. Jedná se tak o jeho první brněnskou
realizaci v době, kdy má za sebou již řadu
slavných staveb a interiérových řešení ve
Vídni i Plzni. Dům v soukromém vlastnictví
je veřejnosti nepřístupný.

NEREALIZOVANÝ „DŮM NA STŘEŠE“
SEDLÁKOVA 27

Na místě dnešního řadového třípodlažního
nájemního domu, postaveného stavitelskou
firmou bratří Eislerů, měl původně stát ne-
realizovaný, Loosem navržený dům se zcela
nezávislým útvarem bytu typu pent'house
s terasou v horní části. Stavebník (Jindřich)
Heinrich Jordan, obchodník s líkéry, si na
sklonku roku 1930 u slavného architekta
objednal návrh domu, který společně něko-
líkrát osobně i korespondenčně konzultovali.

Přesto však v únoru 1931 jejich spoluprá-
ci Jindřich Jordan končí těmito slovy: „Po
důkladném zkoumání Vašeho projektu a po
zralé úvaze jsem bohužel došel k závěru,
že pro můj účel nepřipadá v úvahu. Byl
to věřte mi těžký boj, který se odehrá-
val mezi mým přáním a mými možnostmi.“

POMNÍK A. LOOSOVI
O. MORYS, J. SEDLÁK
JANÁČKOVO NÁMĚSTÍ

„Dům se musí líbit všem. Na rozdíl od uměle-
ckého díla by tedy neměl mít nic společného
s uměním a architektura by neměla být
počítána mezi umění? Je to tak. Jen velmi
malá část architektury patří k umění: ná-
hrobek a pomník. Všechno ostatní, všechno
co slouží nějakému účelu, musí být z říše
umění vyloučeno.“ Píše Adolf Loos ve svém
článku Architektura pro časopise Der Sturm

v roce 1910. K 150. výročí narození bude
v místě Loosova rodiště na Kounicově ulici
instalován nový Pomník architektu Adolfu
Loosovi od sochaře Oldřicha Moryse a ar-
chitekta Jaroslava Sedláka, jehož koncepce
vychází z Loosova náhrobku, zhotoveného
podle jeho vlastního návrhu a umístěného
na centrálním hřbitově ve Vídni. „Hlavní
ideou soutěžního návrhu je tedy vytvoření
negativu (otisku) místa Loosova posled-
ního odpočinku pro lokalitu, kde se na-
rodil, vyrůstal, a která jej do značné míry
formovala.“

TIC BRNO ←

B | R | N | O

GO TO BRNO.cz ←

ROK ADOLFA LOOSE

2020

vydavatel: TIC BRNO, p. o.

foto titulka: interiér Bauerova zámku,
M. Dvořáková

foto a obrazový materiál: Muzeum města
Brna, Archiv města Brna, vizualizace
pomníku: O. Morys a J. Sedlák, repro:
Bytová kultura I 1924/1925

autorky textů: Lucie Valdhansová,
Veronika Jičínská

TIC BRNO, p.o. finančně podporuje
statutární město Brno.

2020

www.ticbrno.cz

www.gotobrna.cz